

VANHOJA KOULUMUISTOJA.

Kansakoulujen Salon tarkastuspiirin kokouksessa Salossa
4/5 1935 kertonut *Hanna Kallio*.

Asiakirjat kertovat, että noin viisikymmentä vuotta sitten valittiin Uskelan Moision kansakoulun opettajaksi »Jyväskylän seminaarin halki käynyt» Jaakko Vihtori Kallio. Uudesta opettajasta toivottiin paikkakunnalle kuoron johtajaa, ja se kai hänestä tulikin, koska jo seuraavana kesänä, kun Kärkän kauniilla rannalla vietettiin Kalevalan 50-vuotisjuhlaa, hänellä siellä oli suuri sekakuoro. Minäkin olin siellä, vaikka en vielä ollutkaan paikkakunnan asukas, olinhan vain »talon kattojaisilla». Juhlissa pidettiin paljon puheita, mutta sieltä palatessa kuuli ihmisten kyselevän toisiltaan: mikähän se Kalevala oli? Oliko se talo, oliko se henkilö, vai mikä se oli? Eivät muistaneet puhujat selvittää, että se oli kirja.

Seuraavana vuonna kesällä tulin minäkin Uskelaan syntymäkaupungistani Tampereelta, jossa jonkin vuoden olin toiminut opettajana. Savinen vesi ja lyhyt kielenkäyttö tympäisivät ensin. Nyt, kun seutu on muuttunut kotiseudeksi, ovat nekin kauniita.

Moision kouluna oli vanha, 1842 rakennettu talonpoikaisrakennus, nimeltä Meritalo. Sen oli Joensuun kreivi Armfelt koulua perustettaessa 1871 sille lahjoittanut niin kauaksi, kuin rakennuksessa koulua pidetään. Kunta rakennutti siihen myöhemmin tilavan koulusalin. Asuntonamme oli suuri sali, kaksi pientä kamaria, keittiö, eteinen ja tilava lasikuis-tikko. Ympärillä oli perunamaata, mutta ei yhtään linnun laulupuuta, paitsi lipputanko, mutta sekin kaatui Bobrikofin valtakauden aikana. Poispääsevät oppilaat ottivat sitten

tavakseen istuttaa koululle puun muistoksi. Kuka toi koivun, kuka kuusen, kuka hedelmäpuun, ja näin muodostui vähitellen koulun ympärille suloista sekametsää.

Kun minulla Uskelaan tullessani ei ollut tarjolla koulu-työtä, oli meidän tultava toimeen mieheni palkalla. Sitä oli valtiolta 600 markkaa, kunnalta 200 markkaa, heinärahaa 100 markkaa ja 12 markkaa laitumen rahaa sekä puolet sisäänkirjoitusmaksuista. Elintaso oli myös alhainen. Talouskirjasani on merkintä silloisista hinnoista. Mennessäni torille otin 5 markkaa mukaani. Ostin lampaanreiden, 1 mk., tiun munia 90 p., 3 kuhaa, 60 p., 1 kg voita, 1 mk. ja happamen limpun, 25 p. Palvelija, joka miehelläni oli ollut ennen minun tuloani, sai palkaksi 6 mk. kuukaudessa ja hoiti sillä talouden ja lehmän.

Aloitin pyhäkoulun syksyllä 1886. Ensi kerralla ei tullut yhtään oppilasta. Hakemalla sain 3. En kuitenkaan hellittänyt ja vähitellen lisääntyivät ne niin, että pyhäkoulutyön jättäessäni oli niitä jo 160.

Salon on vuosisatoja vanha kauppapaikka, mutta tänne tullessani se oli rakenteeltaan aika lailla sekava. Rakennukset olivat vähän eri suuntaiset, kadut mutkikkaat jne. V. 1881 heinäkuun 11 päivänä tuli suuri onnettomuus: tuli poltti Salossa 5 tunnissa 17 taloa. Toisaalta tämä sai aikaan sen, että Salo sai uuden asemakaavan, kadut suorenvat ja joen rannalle tuli tilaa toripaikaksi. Yhtä asiaa tulipalo ei kyennyt tuhoamaan, nimittäin Salon kapakkaelämää. Se oli niin kauheata, että jos sitä ei olisi ruvettu vastustamaan, se tuhotulvan tavoin olisi niellyt kenen tahansa. Salossa oli kuusi suurta olutkapakkaa, viina- ja oluttehdas ym. Kun varakkaan maaseudun asukkaat toivat hevosilla Saloon puutavaraa, viljaa ym., saivat hevoset sitten värjöttää pitkien hevospuiden ääressä kapakkain edustalla, kunnes omistaja oli kukkaron sisällön niellyt kapakassa. Lapsillekin myytiin kauppapuodeissa väkijuomia.

Koulutyössä autoin miestäni ja lisäksi annoin vähän yksityisopetustakin. Pettilän kreivitär Marianne Armfelt tuli pyy-

tämään, että opettaisin hänen tyttärensä pojalle, nuorelle Erik von Knorringille suomenkieltä, kauniita ajatuksia ja runoutta. Ihanteet olivat korkealla. Herra Erik, nykyinen Joensuun isäntä, tuotiin vaunuilla koulun portille ja parivaljakko taas haki hänet. Minä sain markan tunnilta. Oppilaasta oli paljon huvia. Oli toinenkin mielenkiintoinen oppilas. Tanskalainen eläinlääkäri Gran. Hän osasi ennestään kuutta kieltä, mutta ei suomea. Tämä oli nyt opittava. Joka päivä hän tuli mukanaan pitkä luettelo, joka oli selvitettävä. Sen jälkeen hän suoritti Turussa suomenkielen tutkinnon ja sai haluamansa Lappeenrannan eläinlääkärin viran.

Jatkokurssi-innostusta oli nuorisolla viime vuosisadan loppulla melko runsaasti. Kun Moision koululla silloin pantiin toimeen jatkokurssit, tuli niihin oppilaita 10 kunnasta. Innostus opintoihin oli silloin ilahduttava. Käsitöitäkin halusivat tehdä kello 10:een illalla. Jatkokurssit aloitettiin tammikuun 2 päivänä, pidettiin päiväkouluina ja lopetettiin helmikuun 5 päivänä, jonka jälkeen vasta alkoi kansakoulun kevätlukukausi. Oppilaat itse panivat toimeen kauniin loppujuhlan.

Koulusalin käyttö muihinkin kuin koulutarkoituksiin oli aivan välttämätön, kun ei paikkakunnalla ollut mitään suurempaa huonetta. Ei silloin ollut Salon kansakoulua, ei yhteiskoulua, ei palokunnan eikä työväenyhdistyksen taloa, ei rukoushuoneita. Kaikki torvisoittokunnan harjoitukset, lauluharjoitukset ja raittiusseuran kokoukset, joka yhdistys perustettiin 1888, pidettiin Moision koululla. Samoin lähetysseuran ja merimieslähetyksen lähetit puhuivat siellä. Ei sitä kouluhuoneen lisäkäyttöä silloin pidetty ensinkään häiritsevänä eikä myöskään hygieenisesti vaarallisena.

Oli varsin hyvä asia, ettei minulla näinä Uskelassa oloni alkuvuosina ollut kouluvelvollisuuksia, sillä kotiimme ilmestyi iloksemme peräkkäin kolme reipasta poikaa ja nämä kyllä pitivät huolen siitä, että äidillä oli riittävästi ahertamista.

Uskelaan tullessani olivat koulun tarkastajina piiritarkastajat. Uskelan rovasti P. A. Wasz oli tarkastaja vertaansa vailla. Koulua tarkastettuaan hän piti erinomaisia koulu-

puheita, joissa hän teroitti koulunkäynnin tarpeellisuutta. Samoin hän puhui lukukinkereillä. Tämä oli hyödyllistä silloin, kun ei kansa vielä itse oikein oivaltanut koulunkäynnin merkitystä. Valtion tarkastuksen ensi ajoilta on jäänyt mieleen maisteri O. F. Berg, pitkä ja komea herra. Kouluun tullessaan hän ei tyytynyt sivusta käsin havaintoja tekemään. Hän ryhtyi itse tutkimaan oppilaitten tietoja, antoi heille kirjallisia tehtäviä ym. Arvostelunsa hän sitten lähetti kirjeellisesti koulun johtokunnalle. Jos johtokunta ei ollut kyllin älykäs, saattoi tällainen arvostelu viedä johtokunnan väärin johtopäätöksiin, kuten oli käydä Halikon Prestkullan koulussa, jossa ainoastaan työtoverien väliintulo pelasti tunnolliselle opettajattarelle hänen virkansa. Sama tarkastaja kirjoitti kerran miehelleni, opettaja J. V. Kalliolle kirjeen, jossa sanottiin: Olen päättänyt pitää tarkastuspiirin kokouksen Teidän koulullanne silloin ja silloin. Te pidätte näytetunnin uskonnossa, ja vaimonne toimittaa ruokaa ja kahvia kokouksen osanottajille. Yritimme parhaamme mukaan, mutta erehdys tuli sittenkin. Määräsimme 15 penniä kahvista ja 75 penniä ateristiasta, mutta ei kukaan halunnut mitään. Älysimme kumminkin pian erehdyksemme ja tarjosimme ilmaiseksi. Näin asia korjaantui.

On päästy vuoteen 1895. Koulumme oppilasluku lähenee 50:ttä, kaikki poikia koko pitäjän alueelta Villilää ja Veitakalan takamaita myöten. Kaikki pitäjän tytöt, jotka kouluun haluavat, saavat mennä Alhaisten »tyttökouluun». Ei silloin uskallettu ajatellakaan yhteiskasvatusta, mutta kuitenkin uskallettiin ajatella Moision poikakouluun naisopettajaa toiseksi. Minä sain sen viran. Sitä ennen tein Tamperelle pienen opintomatkan tylysyneitä aseita teroittaakseni. Työtä riitti yllin kyllin kahdellekin opettajalle.

Eikä oppilasluku yhtään vähentynyt sittenkään, vaikka Saloon 1896 perustettiin oma yläkansakoulu. Sitä vastoin opettajatyö muodostui paljon rikkaammaksi, varsinkin sitten, kun Sainion opettajapari 1898 tuli Salon koulun opettajiksi.

Kouluharrastus sai muuten rikkaampia muotoja, kun v. 1898 saatiin alkuun Salon yhteiskoulu. Sinne menivät useimmat oppilaat vasta kansakoulun käyneinä. Näin sai Salon yhteiskoulu kehittyntä oppilasainesta. Samana vuonna Salo sai rautatienkin.

Moision vanhan koulun ympäristöllä alkoi vähitellen olla kulttuurin leimaa, mutta kouluhuoneet kävivät vuosi vuodelta hatarammiksi. Jos lyijykynä putosi lattialle, se meni lattian raosta kellariin. Ainainen korjauksen tarve valmisteli maaperää uudelle koulutalolle. Ostettiin vanhaa viljelysmaata rakennustontiksi Kotikosken pellosta. Maa-ala maksoi noin kaksituhatta markkaa. Valittiin rakennuskomitea, joka hoiti asiat. Hyvä olikin rakentaa, kun kuntakokouksen puheenjohtajana oli entinen oppilas. Samoin rakennuspiirustusten tekijänä. Uusi koulutalo valmistui 1906. Siinä oli 3 luokkahuonetta, 10 m pitkät ja 7 m leveät, sekä tilava eteinen. Opettajan asunto oli 144 m². Korkeat pariovet ja kauniit lukot oli kaikkialla. Valoa, ilmaa ja ilmanvaihtoa oli runsaasti. Koko uusi koulutalo tuli maksamaan 34,000 markkaa. Silloinen piiritarkastaja Albin Järvinen teki parhaansa asian hyväksi. Hän oli sitä mieltä, että kyllä opettajat aina työnsä hyvin suorittavat, kun heille vain valmistetaan työmahdollisuudet. Uudelle koululle alettiin heti suunnitella puutarhaa. Se olikin varsin helppoa, kun ympäristö oli vanhaa viljelysmaata. Siellä sitten opettajat ja oppilaat ahersivat yhdessä kuntakokouksen päätöksen mukaisesti.

Samanaikaisesti muutettiin Moision koulu sekakouluksi. Ensi luokalle otettiin myöskin tyttöjä. Ne olivat ihmeellisiä olentoja suuressa poikakoulussa. Niiden pikku kenkiä silitettiin, esivaatteiden lujuuutta koeteltiin ym.

Kyllä oli työskentely ihanaa uusissa, valoisissa ja tilavissa suojissa. Jo seuraavina vuosina pantiin toimeen koulukeittola. Oppilaat maksoivat 30 penniä viikossa ja lisää kerättiin ympäristöstä, ja lapset panivat toimeen pikku iltmia koulukeittolan hyväksi.

Oppilaspuutarha pantiin alulle v. 1908. Kolmannen ja

neljännen luokan oppilaat saivat kukin viljeltäväkseen 14 m² suuruisen alan. Siinä he viljelivät porkkanoita, punajuuria, sipulia, kaalia ja kukkia. Ei silloin ollut vielä kerhoneuvoja opettajan apuna. Syksyllä 1910 oli Turussa puutarhanäyttely. Otimme siihen osaa. Veimme kasveja, taulukoita ja valokuvia näytteille. Saimme paikan palokunnantalonsa hämäärään alakertaan. Mutta jo näyttelyn avajaisissa kuvernööri Borgenström määräsi ne siirrettäväksi yläkertaan ja valoisaan paikkaan siksi, että se oli aivan uutta ja tulevaisuuden työtä.

Kun ensimmäiset tytöt tulivat yläluokalle, valmistettiin käsityönä mm. kansallispuvut, jotka he sitten tutkinnossa saivat ylleen. Ensin tehtiin Aino-puku, sitten Inkeri-puku ja seuraavana vuonna Karjala-puku, jotta nuoriso tottuisi kansallispuvun käyttöön.

Kun v. 1910 vietettiin kautta maan Uno Cygnaeuksen 100-vuotisjuhlaa, panivat Uskelan Alhaisten ja Moisiosen sekä Salon kansakoulut Salon Palokunnantalossa toimeen yhteisen Cygnaeusjuhlan. Tarkastaja Albin Järvinen piti juhlapuheen, koulujen oppilaat suorittivat muun ohjelman. Yleisöä oli runsaasti, ja pääsymaksuilla saatiin hankituksi kaikkiin kolmeen kouluun Cygnaeuksen kipsinen rintakuva taiteellisine jalustoineen sekä Cygnaeus-taulu seinälle. Näinpääsi koulujen kaunistaminenkin alkuun.

Koulun siivoaminen ja lämmittäminen oli koulussamme yhä edelleen oppilaitten ja miksei myöskin opettajan huolena. Olin sitä mieltä, että oppilaat jäivät hyvin paljon vaille, jos ei heitä olisi totutettu kaikkia nurkkia, pihaa ja komeroita puhdastaan pitämään. Nyt tämän työn tekevät koulujen vahtimestarit.

Salon seutu oli ensimmäisten joukossa, jotka perustivat opettajayhdistyksiä. Salon piirin opettajayhdistys onkin ollut virkistävänä ja yhdistävänä siteenä opettajiston kesken. Sen avulla on tutustuttu toisten opettajien kouluihin ja koulutyöhön. V. 1910 läksi meitä Salon seudulta 17 opettajaa pohjoismaiseen koulukokoukseen Tukholmaan. Kun Suo-

messa oli siihen aikaan valtiollisesti raskasta ja puristavaa, tuntui hyvältä katsella, kuinka maan omat liput vapaina hulmusivat ja kuinka koululaisetkin urheilussa esiintyivät pikku liput rinnassa. Siellä näköalat paljon avartuivat, ja yhtä ja toista toteutettiin kotona, vaikka suomalaisessa muodossa. Kävimme vielä seuraavanakin vuonna Tukholman taideteollisuusnäyttelyssä, johon mieheni sai valtion stipendin. Paljon saatiin uusia herätteitä, ja virkistynein voimin käytiin koulutyöhön käsiksi. Stipendiohjeiden mukaan oli näyttelyssä oltava 9 päivää.

Tukholmassa käynnin jälkeen innostuttiin toimeenpanemaan kansakoulun läpikäyneille tytöille kesän aikana talouskurseja kolmena päivänä viikossa. Opetusaineena oli ruoanlaitto, leipominen, kasvitarhatyö, vaatteiden pesu ja silytys, käsityö ja vähäsen äidinkieltä ja laskentoa. Oppilaita oli 30, jotka toimivat viidessä ryhmässä samanaikaisesti. Ruoka, mikä laitettiin, syötiin yhteisenä päivällisenä; leivottu leipä myytiin. Homma oli sangen hauskaa ja kesti koko kesäloman. Kursseihin saatiin avustusta 300 markkaa, ja tarkastaja Järvinen järjesti vielä lisäksi 150 markkaa apurahana käytännöllisiin tarpeisiin.

Kun koulun oppilasluku yhä lisääntyi, tarvittiin kolmas opettaja. Opettaja Kaarlo Aulanko siirtyi Muurlan Koskenkoululta opettajaksi Moisio koulun v. 1913. Koulutyö tuli koko joukon keveämmäksi. Nyt kyllä jouduttiin opettamaan kolmessa luokassa, eikä ollut enää käytettävänä vapaata voimistelua ja leikkihuonetta, kuten tähän asti. Näihin aikoihin aloitettiin kokeilu osittaisella oppilaitten itsehallinnolla poikain kesken. Heidän oli hoidettava koulumatkat, välitunnit ja sisälletulo. Yläluokan pojilla tämä oli kunniatehtävä. Sattui kerran, että välitunnilla kuningaspalloa lyödessä tavi sattui toverin silmään. Toverien havainnon mukaan teko oli tahallinen, kateudesta tehty, sillä tuo hyvä toveri oli etevämpi niin aineissa kuin leikissäkin. Toveri toimitettiin lääkärille ja silmä parani. Hän on nykyään kuuluisa juoksijamme Lasse Virtanen. Syyllinen erotettiin kuu-

kaudeksi koulusta ja koko kevätkaudeksi leikistä. Tuomitun äiti tuli luokseni valittamaan poikansa kovaa kohtaloa. Tulin vastanneeksi, etten voi sille mitään, kun on kerran annettu oppilaille itsehallinto-oikeus. Mutta pojan äiti alkoi vedota minuun äitinä ja sanoi: jos olisi opettajan oma poika kysymyksessä, ei keinoja puuttuisi. Lupasin miettiä ja kehoitin äitiä tulemaan poikansa kera aamulla katsomaan, voisinko jotain lievennystä saada aikaan. Seuraavana päivänä kutsuin yläluokan pojat meille kotipuolelle ja kerroin keskustelumme äidin kanssa. Silloin pojat päättivät, että jos erotettu heiltä pyytää anteeksi ennen rukouksia koko koulun kuullen, niin tunneille pääsee, mutta leikkeihin ei. Epäilin kovasti, mutta kaikkien ihmeeksi poika pyysi nöyryteenä anteeksi ja sai jatkaa lukujaan.

Salon kansakoulunopettajien, Sainioitten, kanssa oltiin paljon yhdessä. Nämä hyvät ystävät olivat meille suuri elämän lahja. Yhdessä laulettiin laulukuoressa, tehtiin raittiustyötä ja toimittiin opettaja- ja rukoushuoneyhdistyksissä. Kaikki toiminta kulki ikäänkuin myötämäkeä. Mutta Jumalalla oli toiset suunnitelmat. Tuli sairautta, tuli kuolemaa, tuli juhllallisia hautajaisia ja sen jälkeen taas muutoksia kouluoloissa. Opettaja Sainio kuoli 1916, ja silloin opettaja Aulanko muutti taas Moision koulusta Salon kouluun. Me saimme nuoren opettajan, Ilmari Syväsen kolmanneksi opettajaksi. Aluksi hieman epäilytti, miten me iäkkäämmät opettajat ja nuori kaupunkilaiherra uusine metodeineen selviydymme, mutta oikein hyvin kävi alusta alkaen. Opettaja Syvänen osasi ottaa pojat oikealta kannalta ja oli meille huomaavainen toveri. Mieheni siirtyi rajan yli 1921. Sai vielä elää kapinan kauhut, mutta myös nähdä uuden päivän sarastavan sille isänmaalle, jonka hyväksi hän oli uhrannut rikkaat elämänlahjansa. Kun minä en vielä voinut enkä halunnutkaan jättää koulutyötä, pyysin johtokunnalta kolmeksi vuodeksi asunto-oikeutta meidän yhteisessä asunnossamme. Tarkastaja M. A. Knaapinen tuli myös kokoukseen, ja pyyntöni suostuttiin. Elämäntoveri oli mennyt, mutta

kun sain elämäni ja työtäni jatkaa samoissa olosuhteissa, tasaantui mieleni vähitellen. Sitten rupesi kuitenkin heikko näkö tekemään haittaa, sillä heikkonäköisyys ja koulutyö eivät sovi yhteen. Kerroin erohakemuksestani tutulle lääkärille. Hän säikähdytti minua väitteellä, että joutuu helposti henkiseen lomaannukseen, kun äkkiä jättää tehtävän, joka on pitänyt henkisesti vireessä.

Ero koulusta oli vaikeampaa kuin olin kuvitellutkaan. Oppilaat, opettajatoverit ja johtokunta olivat tehneet parhaansa asian helpottamiseksi, mutta ei se auttanut. Repivä tunne raastoi mieltä, kun oli jätettävä työ, joka ei koskaan ollut raskaalta tuntunut. Henkistä lomaannusta välttääkseni rupesin yhteiskunnan juoksutytöksi ja otin kaikenlaista suorittaakseni, mikä ei vaatinut tarkkaa näköä. Muutin vanhalle koululle, lasteni syntymäsijoille ja leikkipaikoille. Olimme sen ostaneet vanhuuden kodiksi. Siellä vanhojen muistojen parissa kuluu elämä. Kesällä varjoiset puut tarjoavat siimestä, kukat väriloistollaan viehättävät. Taloudenhoitaja, joka 13 vuotiaana tyttöksenä tuli kotiimme pikku poikiemme kanssa leikkimään ollen siitä asti perheen apuna, hoitaa nyt minua ja kotini sekä puutarhan. Kun ikä lähenee jo 75 vuotta, lähenee ikikodin rantamat ja väsynyt matkamies saa tarttua Vapahtajan käteen ja löytää siinä sen turvapaikan, mihin elämän matkalla on toivonsa kiinnittänyt.